

Poznań, dnia 10 grudnia 2022 r.

Prof. dr hab. Hanna Paluszkiwicz
Wydział Prawa i Administracji
Instytut Nauk Prawnych
Zespół Badawczy Prawa Karnego Procesowego
Uniwersytet Szczeciński

Recenzja

Rozprawy doktorskiej mgr Ilony Kiel – Puśleckiej
pt. *Prawno-deontologiczne aspekty transplantacji ex mortuo*
(Poznań 2022)

I. Uwagi wstępne

Przedłożona do recenzji rozprawa doktorska mgr Ilony Kiel – Puśleckiej stanowi pracę naukową w procedurze awansowej na stopień naukowy doktora nauk medycznych i nauk o zdrowiu w dyscyplinie nauki o zdrowiu, przygotowaną pod kierunkiem naukowym dr hab. n. med. Agnieszki Zawiejskiej (promotora) oraz dr med. n. o zdr. Marka Dąbrowskiego (promotor pomocniczy). Została opracowana zgodnie z wymaganiami wynikającymi z art. 187 ustawy z 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (t.j. Dz.U. z 2022 r. poz. 574 ze zm.).

Tematyka podjęta przez Doktorantkę niewątpliwie jest doniosła, zarówno z teoretycznego, jak i praktycznego punktu widzenia. Sprecyzowanie zakresu badań i skonkretyzowanie ich na zagadnieniu donacji pośmiertnej jest zabiegiem trafnym. Problematyka ta nie była bowiem w polskiej nauce podejmowana zbyt często, a jeśli już, to wyłącznie w pracach o charakterze przyczynkarskim, bez omówienia w szerszej perspektywie tego zagadnienia o interdyscyplinarnym charakterze.

Mgr I.Kiel – Puślecka przyjęła dla swych badań perspektywę prawno-deontologiczną. Nie może to budzić wątpliwości w świetle jej wiedzy i doświadczenia w zawodzie prawnika (radcy prawnego). Na uwagę zasługuje jednak to, że badania Doktorantki są prowadzone nie tylko w aspekcie normatywnym, z wykorzystaniem właściwej nauki społecznej (tu w dyscyplinie: prawo) metody dogmatycznej i historycznej, ale także w perspektywie deontologicznej, a zatem z wykorzystaniem innej metodyki badań. Przyjęcie takiej perspektywy badawczej wymaga wyjaśnienia, w jaki sposób Autorka postrzega owe

deontologiczne aspekty donacji pośmiertnej. Doktorantka rozróżnia prawo pozytywne rozumiane jako zespół norm postępowania, uznając, że reguluje ono „zewnątrzną sferę postępowania” od norm deontologicznych, które w jej ocenie mają wpływ na wewnętrzną sferę człowieka i motywy jego działania (s. 15). Dostrzega wzajemne powiązania obu tych systemów, ich rolę w kształtowaniu stosunków społecznych oraz znaczenie norm etycznych (nazwanych przez Autorkę normami deontologicznymi) w uelastycznianiu systemu prawa pozytywnego.

Z tego punktu widzenia tytuł rozprawy doktorskiej *Prawno-deontologiczne aspekty transplantacji ex mortuo*, nie budzi zastrzeżeń. Odpowiada także zawartości treściowej dysertacji, na którą składa się cykl (złożony z trzech) artykułów tematycznie powiązanych wspólnym zagadnieniem tzn. transplantacją pośmiertną, analizowaną na gruncie normatywnym i w ujęciu wartości kształtujących deontologię lekarską. Trafnie łączy Doktorantka normy etyczne współkształtujące wykonywanie zawodu lekarza z uwarunkowaniami prawnymi, które stwarzają granice legalności podejmowanych przez lekarza działań, nakierowanych na dobro najwyższe – życie i zdrowie chorego, niezależnie od jego pozycji społecznej, statusu majątkowego, narodowości, rasy, głoszonych poglądów etc.

Rozprawa składa się z 9 wyodrębnionych części (rozdziałów), w tym 1. *Wprowadzenia* (s. 8-17), oraz kolejnych części o tytułach: 2. *Dawstwo pośmiertne w Polsce* (s. 17-24), 3. *Założenia rozprawy* (s. 24-25), 4. *Omówienie wyników badań przedstawionych w cyklu publikacji* (s. 26-49), a także z 5. *Podsumowania* (s. 49-54), 6. *Wniosków* (s. 54-56) oraz 7. *Streszczenia* (s. 56-59), także w wersji angielskiej 8. *Summary* (s. 59-61). Osobna część, oznaczona jako 9. *Tekst publikacji* (s. 61-97), zawiera trzy artykuły, stanowiące cykl tematycznie spójnych opracowań, opublikowanych w latach 2021-2022 w czasopiśmie punktowanych z tzw. listy ministerialnej (MEiN wykaz czasopism).

Całość uzupełnia wykaz skrótów (s. 5-6), prezentacja sylwetki Doktorantki (s. 6), wskazanie cyklu publikacji stanowiących podstawę rozprawy doktorskiej (s. 7), a także zestawienie pisemnych oświadczeń współautorów prac tworzących cykl publikacji (s. 104-122), orzeczenie Komisji Bioetycznej (s. 123), jak również 2 załączniki w postaci ankiety badawczej wykorzystanej podczas przygotowania rozprawy doktorskiej (s. 125), tabelę zawierającą spis aktów prawnych – prawa międzynarodowego, Rady Europy oraz Unii Europejskiej (s. 123-124), a także spis piśmiennictwa (s.128-130) obejmujący 54 pozycje literatury oraz spis rycin i tabel (s. 131).

Jak już wspomniano wyżej, rozprawa doktorska mgr I. Kiel – Puśleckiej, nosi tytuł *Prawno-deontologiczne aspekty transplantacji ex mortuo* i tworzy ją cykl trzech powiązanych tematycznie prac oryginalnych.

Artykuły składające się na cykl to prace: *Correlation of effective organ procurement rates and the role of the legislation in individual European countries*, Kiel-Puślecka I., Puślecki M., Dąbrowski M., Janyga B, Perek B., Zawiejska A. (opublikowana w Eur Res Stud J 2021;3, s. 20-31; MEiN 100 pkt); *Legal aspect of organ donation after death across Europe in human rights context*, Kiel-Puślecka I., Puślecki M., Dąbrowski M., Janyga B, Perek B., Zawiejska A. (opublikowana w Med Law Soc 2022,15, s.1-24; MEiN 70 pkt) oraz *Current knowledge of legal determinants of postmortal organ donation among lawyers and phisicians – a cross-sectional surway and narrative review regarding potential criminal liability in opt – out donation model country*, Kiel-Puślecka I., Puślecki M., Dąbrowski M., Janyga B, Perek B., Zawiejska A. (opublikowana w Med. Res J 2022, 7; s. 54-60, MEIN 100 pkt).

Należy podkreślić, że udział Doktorantki wykazuje wkład autorski na poziomie 70 %, a z oświadczeń współautorów wynika, że była ona autorką koncepcji przeprowadzonych badań oraz przygotowała manuskrypty prac, a wkład pozostałych autorów kształtował się na poziomie 10 % (promotor rozprawy) oraz 5% (promotor pomocniczy i pozostali współautorzy).

Ponieważ oryginalne prace badawcze zostały opublikowane w czasopismach naukowych zamieszczonych na liście z wykazu czasopism MEIN (wykaz MEIN z dnia 21 grudnia 2021 r.), poddawane były one przed publikacją ocenie redakcyjnej oraz recenzjom sporządzonym przez niezależnych recenzentów, niniejsza recenzja nie zawiera osobnych ocen każdego z artykułów tworzących cykl stanowiący rozprawę doktorską. Koncentruje się natomiast na ocenie czy spełnione zostały formalne warunki uznania przedstawionych opracowań za monotematyczny cykl artykułów, na ich spójności i wartości całości jako wyniku pracy badawczej i twórczej odpowiadającej celom rozprawy (s. 24), poprawności zarysowanych problemów badawczych (s. 24) oraz przyjętych hipotez badawczych (s. 25). Zasadniczym przedmiotem oceny recenzenta będzie wartość dysertacji jako oryginalnego dzieła naukowego, wskazującego na zasób wiedzy Doktorantki, nabycie umiejętności zorganizowania badań naukowych, wykorzystania literatury przedmiotu i formułowania wynikających z badań wniosków, stanowiących rozwiązanie postawionego przez Autorkę rozprawy problemu badawczego.

II. Uwagi szczegółowe

Niewątpliwie rozprawa doktorska w formie cyklu artykułów stwarza dla Doktoranta (i w konsekwencji także dla recenzenta) tej dysertacji zupełnie inne problemy aniżeli praca doktorska przygotowana w formie monografii. Wymaga ona bowiem wykazania spójności opisu wyników badań przedstawionych w cyklu publikacji z merytoryczną ich zawartością, a nadto wykazania się umiejętnością syntetycznej analizy całości uzyskanych w wyniku badań danych, zaprezentowanych na tle piśmiennictwa.

Zanim przejdę do uwag dotyczących sposobu zorganizowania tzw. warsztatu naukowego, odniosę się do wyznaczonych przez Doktorantkę celów rozprawy. Należy w tym miejscu zaakcentować różnicę pomiędzy celami badawczymi a celami rozprawy doktorskiej.

Analizując wskazane przez mgr I.Kiel – Puślecką cele rozprawy, należy podkreślić ich syntetyczne ujęcie w postaci trzech wyartykułowanych zamierzeń badawczych. Są to następujące cele:

1/ analiza aktualnych aktów prawnych w prawie międzynarodowym dotyczących transplantacji pośmiertnej oraz będących gwarantem poszanowania godności człowieka;

2/ ocena możliwej odpowiedzialności karnej lekarza w polskim ustawodawstwie w związku z przeprowadzeniem przeszczepu *ex mortuo* oraz ocena wiedzy lekarzy i prawników w obszarze podstawowych aktów prawnych w Polsce dotyczących dawstwa pośmiertnego;

3/ ocena powszechnie stosowanych w ustawodawstwie międzynarodowym modeli donacji pośmiertnej pod względem utylitarnej użyteczności.

Odnosząc się do poprawności określenia celów rozprawy wskazanych przez Autorkę pracy wskazać należy, iż potwierdzają one potrzebę podjęcia badań w obrębie donacji *ex mortuo*, ze względu na istnienie wielu źródeł normatywnych obowiązujących poza polskim systemem prawa, w których zawarte są regulacje tego typu transplantacji (pośmiertnej). Ich zbadanie, zwłaszcza pod kątem zapewnienia w nich gwarancji poszanowania godności człowieka jest celowe, także dlatego, że stanowi to prezentację stanu wiedzy (rozumianej jako dogmatyka), który może (i powinien) być punktem odniesienia dla analizy polskiego systemu prawnego i formułowania dalszych wniosków co do potrzeby jego zmiany, uzupełnienia lub formułowania innych postulatów *de lege ferenda* wobec polskiego prawodawcy. Tak określony cel rozprawy łączy się z kolejnym tj. wskazaniem i oceną modeli donacji pośmiertnej z perspektywy jej – jak to określa Doktorantka – utylitarnej użyteczności.

Osobnym celem, który stanowi jednak odmienny merytorycznie problem, jest wskazany drugi w kolejności (s. 24) cel, oznaczony jako ocena prawnokarna odpowiedzialności lekarza

za działania „w związku z przeprowadzeniem przeszczepu *ex mortuo*” oraz powiązany z nim cel w postaci oceny stanu wiedzy lekarzy i prawników co do sytuacji prawnej w Polsce w obszarze donacji pośmiertnej.

Odnosząc się kolejno do wskazanych wyżej celów rozprawy, zwracam uwagę na dwie zasadnicze kwestie. Pierwsza z nich to logiczna kolejność prowadzonych badań, z których płyną ustalenia stanowiące punkt wyjścia, a kolejno podstawę dla kolejnych badań i formułowanych na ich podstawie wniosków. Oczywiście, w przypadku dysertacji doktorskiej stanowiącej monografię zarówno dla jej autora, jak i recenzenta sprawa jest prostsza, bowiem można przyjąć strukturę rozprawy, jak też następnie poddać ją ocenie w procesie recenzowania z uwzględnieniem logicznej kolejności wyводу, rozumianej jako kolejne części, rozdziały i podrozdziały takiego dzieła.

W przypadku cyklu artykułów, zadanie jest dużo trudniejsze, albowiem autorski wybór musi uwzględnić zarówno spójność cyklu artykułów i ich powiązanie tematyczne, ale także realizację celów tak skonstruowanej rozprawy doktorskiej, aby zapewniona została łączność logiczna poszczególnych jej części. Mając powyższe na uwadze uważam, że cele badawcze powinny zostać zaprezentowane w innej kolejności, w myśl reguły „od ogółu do szczegółu”, co powinno mieć także odzwierciedlenie w kolejności omawianych artykułów. Z uwagi na czasowe ramy, w jakich opracowania te powstawały, można zaakceptować przyjętą przez Doktorantkę kolejność opracowań, jednak ich analiza jako spójnej całości byłaby pełniejsza, gdyby w pierwszym rzędzie prezentacja problemu badawczego, jakim jest donacja pośmiertna i – zgodnie z przyjętym tytułem pracy – jej „aspekt prawno-deontologiczny” były zaprezentowane jako problematyka europejskich systemów prawnych i w perspektywie praw człowieka, kolejno w ujęciu poszczególnych (wybranych) ustawodawstw europejskich, a dopiero w ostatniej kolejności ustalenia dotyczące wybranego zagadnienia (problematyki odpowiedzialności prawnokarnej) w polskim systemie prawnym w powiązaniu z rzeczywistym stanem wiedzy o donacji *ex mortuo* w grupie zawodowej lekarzy (jako potencjalnych podmiotów odpowiedzialności) i prawników (jako przedstawicieli zawodów prawniczych związanych z orzekaniem o tej odpowiedzialności i to w różnych rolach procesowych).

Postawione przez Doktorantkę problemy badawcze słusznie eksponują perspektywę godności istoty ludzkiej jako punktu odniesienia dla prowadzonych badań, choć zauważyć należy, że ich lakoniczne ujęcie (pozostające zresztą w związku z hipotezami badawczymi), stanowi zaletę i dowodzi umiejętności zorganizowania przez mgr I.Kiel – Puślecką badań naukowych.

Nie budzą również wątpliwości postawione przez Doktorantkę hipotezy badawcze (s. 35), z tym, że ich weryfikacja (falsyfikacja) winna następować w kolejności, wyżej wskazanej – zgodnie z sekwencją przyjętą dla problemów badawczych, z którymi zostały one powiązane.

Odnosząc się do metod badawczych związanych z powstaniem rozprawy doktorskiej należy podkreślić, że Doktorantka nie wskazała wyraźnie, które z nich wykorzystwała. Z uwagi na materiał badawczy, którym są przede wszystkim źródła prawa, jak też piśmiennictwo (a zatem stan wiedzy z badanego zakresu) nie trudno zauważyć, że dominuje metoda dogmatyczno -prawna, a także historyczno – prawna. W zakresie badania stanu wiedzy lekarzy i prawników w zakresie transplantacji, mgr I.Kiel-Puślecka wykorzystwała metodę empiryczną w postaci badań ankietowych, dla których skonstruowała własne narzędzie badawcze w postaci kwestionariusza ankiety (zał. Nr 2 s. 125-127). Wybór tych metod badawczych jest poprawny i adekwatny do celów i problemów badawczych, a także do weryfikacji przyjętych hipotez badawczych.

Jak już wspomniano, Doktorantka wskazała 54 publikacje (polsko- i angielskojęzyczne) wykorzystane podczas pisania opracowań składających się na rozprawę, wymienione w kolejności cytowania w tekście rozprawy. Dodatkowo, w każdym z artykułów stanowiących cykl zostało zamieszczone piśmiennictwo odnoszące się do problematyki omawianej w danym opracowaniu. Niestety w spisie bibliograficznym, stanowiącym osobną część rozprawy (s. 128-130) zamieszczona została tylko literatura, pominięto licznie w pracy wykorzystane źródła internetowe, które winny być wykazane w spisie bibliograficznym pod osobną pozycją – jako tzw. netografia. W pracy nie wykorzystano również orzecznictwa sądowego, w tym ETPC czy też Trybunału Konstytucyjnego, który w swym dawnym orzecznictwie wielokrotnie wypowiadał się o godności człowieka i innych wartościach konstytucyjnie chronionych, których praca Doktorantki dotyczy. Z punktu widzenia przyjętej perspektywy badawczej (prawno-deontologicznej) jest to mankament pracy. Nie budzi natomiast wątpliwości dobór źródeł prawa, zwłaszcza spoza systemu krajowego, które stanowią ramy normatywne działalności transplantacyjnej, a także wyznaczają – poprzez przewidziane w nich gwarancje praw jednostki – ramy deontologiczne, niezwykle istotne dla praktyki lekarskiej. Odnosząc się do doboru literatury z zakresu prawa, wypada zwrócić uwagę na brak aktualnych komentarzy i publikacji (zwłaszcza a odniesieniu do zagadnień karnych i problematyki praw człowieka). Niektóre z wykorzystywanych pozycji są sprzed wielu lat, a w sytuacji niezwyklej aktywności legislacyjnej polskiego prawodawcy, należało je zaktualizować, nawet jeśli wynik tego działania wskazałby na brak zmian. W sferze polskiej legislacji upływ 20 lat od wydania danej

publikacji, może oznaczać jej dezaktualizację z powodu zmian normatywnych, pojawienia się nowych linii orzeczniczych albo zmiany tzw. otoczenia normatywnego, które wymusza inną zupełnie wykładnię istniejących od lat przepisów. W omówieniu badań zabrakło takich ustaleń co do omawianego stanu prawnego (zwłaszcza w kontekście prawnokarnym). Nie zmienia to jednak całościowej konkluzji o poprawności doboru literatury i właściwego jej wykorzystania przez Doktorantkę.

III. Uwagi dotyczące wyników badań

Doktorantka omówiła wyniki badań przedstawionych w cyklu publikacji w osobnej części dysertacji (s. 26 – 48). Wskazuje w nich na najistotniejsze – z punktu widzenia założonych celów badawczych – ustalenia, a nadto na ich podstawie formułuje własne wnioski. Dowodzą one należytej znajomości omawianych zagadnień i umiejętności syntezy analizowanych kwestii. Mają także znaczenie dla kontynuatorów tych badań, albowiem wiele jeszcze kwestii z zakresu tematycznego obranego przez Doktorantkę za przedmiot eksploracji naukowej wymaga dalszych analiz, z innych niż przyjęto w rozprawie perspektyw badawczych.

Cele rozprawy, jakimi była ocena przyjętych w ustawodawstwie międzynarodowym modeli donacji pośmiertnej, analiza aktualnych aktów prawnych międzynarodowych dotyczących transplantacji pośmiertnej, których unormowania są gwarantem poszanowania godności człowieka, ocena możliwej odpowiedzialności karnej na gruncie polskiego systemu prawa w związku z przeprowadzeniem przeszczepu *ex mortuo* oraz ocena stanu wiedzy dwóch grup zawodowych – lekarzy i prawników w obszarze unormowań zawartych w podstawowych polskich aktach prawnych dotyczących dawstwa pośmiertnego, zostały w zasadzie zrealizowane. Kwestią wymagającą wyjaśnienia, przesądzającą o całościowej realizacji założonych celów jest stosunkowo pobieżna analiza i wnioski w zakresie aspektu deontologicznego, stanowiącego przyjętą przez Doktorantkę perspektywę badań. Wprawdzie rozprawa mgr I.Kiel – Puśleckiej stanowi opracowanie naukowe w procedurze związanej z uzyskaniem stopnia doktora nauk medycznych i nauk o zdrowiu, to jednak ujęcie w temacie pracy doktorskiej aspektu prawnodeontologicznego wymaga, aby ta perspektywa badawcza została omówiona, stanowi bowiem z jednej strony granice pola badawczego, a z drugiej powoduje konieczność skoncentrowania się badacza na pozyskaniu właściwego materiału badawczego, jego analizie i ocenie na wyznaczonym polu eksploracji naukowej. Doktorantka kilkakrotnie używa określenia „użyteczność”, co w potocznym znaczeniu może być uznane za określenie synonimiczne. Biorąc jednak pod uwagę „użyteczność” jako jedną z teorii

filozoficznych, której najważniejszą zasadą jest „użyteczność” należy przenieść rozważania na zupełnie inny grunt. Takich ustaleń, w gruncie rzeczy porządkujących, w rozprawie nie ma. Natomiast pojęcie „użyteczności” używane jest kilkakrotnie, nawet przy formułowaniu celów i wniosków. Ponieważ jest to pojęcie odnoszone przez Doktorantkę do ustawodawstw, a zatem pośrednio do prawodawcy (krajowego i „międzynarodowego”) to wydaje się, że powinno zostać rozwinięte i wyjaśnione, zwłaszcza, że ani problemy badawcze, ani nawiązujące do nich hipotezy badawcze tego aspektu nie eksponują.

Drugą kwestią powodującą niedosyt jest analiza sytuacji prawnokarnej lekarzy w świetle polskiego prawodawstwa. Ponieważ Doktorantka jest prawnikiem i to wykwalifikowanym (wykonuje bowiem zawód radcy prawnego) uwagi poniższe mogą być wobec niej jako badacza aspektów prawnych donacji pośmiertnej, sformułowane. Pierwszą kwestią, nie mającą tylko natury uwagi formalnej, jest wskazanie „aktualnych” aktów prawnych. Brakuje w pracy wskazania jaki stan prawny (na jaki dzień aktualności) jest analizowany. Rażąco jest wskazywanie pierwotnych danych publikacyjnych (s. 40 i inne) np. ustawy Kodeks karny z dnia 6 czerwca 1997 r., w sytuacji, gdy akt ten miał kilkakrotnie sporządzany tekst jednolity, a nadto podlega ciągłym nowelizacjom (np. ostatnia z 7 lipca 2022 r.). Jak już wcześniej wspomniano, aktywność legislacyjna polskiego prawodawcy wymusza od badaczy prawa precyzję w określeniu źródeł prawa poddawanych analizie, w tym wskazanie ich aktualności na dzień badania, nawet jeśli prowadzący badanie ma świadomość braku zmiany stanu prawnego w analizowanej przez niego kwestii.

Odnosząc się do zagrożenia odpowiedzialnością karną za określone zachowania się, które mogą być uznane za wyczerpujące znamiona czynów zabronionych, uznać należy, że trafnie Autorka identyfikuje sytuację działania lekarza pod wpływem błędu. Błąd na gruncie prawa karnego ma swoją legalną definicję, a nadto kilka postaci (art. 28 § 1 k.k. - błąd co do okoliczności stanowiącej znamię czynu zabronionego, art. 28 § 2 k.k. - błąd co do okoliczności stanowiącej znamię czynu zabronionego, art. 29 k.k. - błąd co do okoliczności wyłączającej bezprawność oraz błąd co do okoliczności wyłączającej winę i art. 30 k.k. - błąd co do prawa). Doktorantka nie omawia jednak tych ustaleń doktryny prawa karnego (bardzo szeroko ujętej w literaturze przedmiotu z uwagi na spory w doktrynie), wprowadza natomiast dość potoczne rozumienie błędu wyróżniając sytuację odpowiedzialności karnej lekarza za pobrania narządu w konsekwencji „pomyłkowo” ustalonego momentu śmierci (s. 41) czy też posługuje się pojęciem „błędu w sztuce”, który popełnił lekarz w trakcie przeszczepu, powodując skutek w postaci uszkodzenia ciała lub śmierci biorcy (s. 44). W tym zakresie uwagi zawarte w omówieniu

badań są zbyt lakoniczne i pobieżnie odnoszą się do zagadnień najważniejszych z punktu widzenia potencjalnej odpowiedzialności karnej lekarza tzn. kwestii jego zawinienia, postaci winy (umyślna, nieumyślna) i zamiaru (bezpośredni, ewentualny).

Badanie empiryczne w postaci ankiety wśród 100 osób, wykonujących zawód lekarza i prawnika (po 50 osób z każdej grupy zawodowej) jest interesujące i bez wątpienia prowadzi do ustaleń stanowiących podwaliny dla kolejnych, bardziej pogłębionych badań dotyczących donacji pośmiertnej. Należy wyrazić tylko zaskoczenie, że o ile wśród stanowiących grupę badawczą lekarzy, dominują osoby wyspecjalizowane i mające bezpośredni związek z procesami transplantacyjnymi (nawet na różnych ich etapach), o tyle dobór prawników opierał się na zupełnie innym kryterium. Zważywszy na połączenie w opracowaniu *Current knowledge of legal determinants of postmortal organ donation among lawyers and physicians – a cross-sectional survey and narrative review regarding potential criminal liability in opt-out donation model country*, zagadnienia stanu wiedzy badanych z potencjalną odpowiedzialnością karną, wydawałoby się naturalne dobranie do grupy badanych prawników przedstawicieli dwóch zawodów prawniczych, którzy mają istotny wpływ na orzekanie o tej odpowiedzialności – prokuratorów wszczynających i prowadzących postępowanie przygotowawcze, a także formułujących na podstawie oceny zebranego w sprawie materiału dowodowego akt oskarżenia oraz sędziów (zwłaszcza z sądów okręgowych – ze względu na ich właściwość rzeczową), którzy po wniesieniu do sądu aktu oskarżenia o tej odpowiedzialności będą orzekać, przypisując oskarżonemu lekarzowi winę za popełniony czyn zabroniony albo go od tego zarzutu uniewinniając.

Bardzo ciekawe są natomiast rozważania Doktorantki poświęcone kolizji dóbr (praw podmiotowych) przysługujących dawcy i biorcy przeszczepu postmortalnego. Trafnie są one powiązane z przyjętymi modelami donacji, w tym obowiązującym w Polsce oraz z problematyką zgody i sprzeciwu na przeszczep *ex mortuo*. To wartościowa część opracowania, zarówno w zakresie analizy materiału źródłowego, jak i ustaleń oraz wniosków własnych Doktorantki.

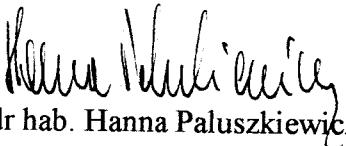
IV. Uwagi końcowe

Sposób zorganizowania badań, a także ich prezentacji dowodzi umiejętności zgromadzenia i wykorzystania literatury przedmiotu, źródeł normatywnych, a także pozyskania wartościowego materiału badawczego w drodze badań empirycznych (ankietowych).

Doktorantka należycie wyznaczyła cele badawcze, a także wyprowadziła z nich wnioski mające znaczenie dla nauki oraz praktyki – zarówno w dziedzinie nauk medycznych i nauk o zdrowiu, jak i na gruncie praktyki prawniczej. Stanowiący rozprawę cykl artykułów jest spójny tematycznie i przyczynia się do poznania podjętej problematyki, a nadto może stanowić wyznacznik kierunku dalszych badań, albowiem ma dużą wartość poznawczą i uzupełnia przynajmniej w części wyraźną lukę w piśmiennictwie dotyczącym tytułowego zagadnienia.

Rozprawa doktorska mgr Ilony Kiel-Puśleckiej, na którą składa się cykl trzech publikacji została przygotowana w sposób odpowiadający wymogom ustawy i stanowi interesujące oraz oryginalne ujęcie problematyki transplantacji *ex mortuo*, wskazuje na umiejętność organizowania warsztatu naukowego, prowadzenia badań empirycznych, a także formułowania w oparciu o zgromadzony i przeanalizowany materiał badawczy ocen i własnych wniosków. W konkluzji należy stwierdzić, iż przedstawiona do recenzji rozprawa doktorska mgr Ilony Kiel – Puśleckiej zasługuje na zdecydowanie pozytywną ocenę, mimo zgłoszonych uwag krytycznych. Dojrzałość z jaką zostało określone pole badawcze, przeprowadzone analizy badanych zagadnień, sposób przedstawienia wyników badań dogmatycznych i empirycznych, świadczą o opanowaniu metod prowadzenia badań oraz umiejętności właściwego ich prezentowania.

Rozprawa doktorska pt. *Prawno-deontologiczne aspekty transplantacji ex mortuo* odpowiada wymogom przewidzianym art. 187 ustawy z 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (t.j. Dz.U. z 2022 r. poz. 574 ze zm.) i uzasadnia na podstawie tejże ustawy dopuszczenie Doktorantki do dalszych czynności w postępowaniu o nadanie stopnia doktora nauk medycznych i nauk o zdrowiu.

Prof. dr hab. Hanna Paluszkiewicz